

## ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ (РОБІТ, ПОСЛУГ)

### PRACTICAL ASPECTS OF INFORMATION SYSTEM USE FOR PRODUCT / SERVICES COST CALCULATION

УДК 657.1:657.47:004

**Сиротинська А.П.**

к.т.н., доцент кафедри обліку і аудиту  
Національний університет водного  
господарства та природокористування

**Позняковська Н.М.**

к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту  
Національний університет водного  
господарства та природокористування

**Міклуха О.Л.**

к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту  
Національний університет водного  
господарства та природокористування

*У статті пропонується алгоритм підготовки інформаційної системи «Бухгалтерія для України» до визначення собівартості продукції (робіт, послуг). Подані особливості використання цієї програми. Встановлено, що вони чинять суттєвий вплив на відображення інформації про витрати підприємства у звітності. Ігнорування параметрів приводить до спотворення інформації про собівартість та фінансовий результат діяльності підприємства*

**Ключові слова:** інформаційна система, налагодження, витрати, собівартість, продукція, послуги.

*В статье предлагается алгоритм подготовки информационной системы «Бухгалтерия для Украины» для определения себестоимости продукции (работ, услуг). Представлены особенности использования этой программы. Установлено, что*

*они оказывают существенное влияние на отображение информации о затратах в отчетности. Игнорирование параметров при использовании информационных систем приводит к искажению информации о себестоимости и финансовом результате деятельности предприятия*

**Ключевые слова:** информационная система, настройка, расходы, себестоимость, продукция, услуги.

*At the article the set-up algorithm of information system "Accounting for Ukraine" for costing calculation of product (services) is suggested. The features using of this program are presented. They have a significant impact for disclosures about expenses of enterprise in statements. Ignorance of parameters leads to distortion of information about cost and profit or loss of an entity.*

**Key words:** information system, tuning, expenses, cost, product, services.

**Постановка проблеми** у загальному вигляді. Прийняття управлінських рішень, щодо обліку витрат виробництва зокрема, в сучасних умовах потребує використання інформаційних систем і технологій. Облік витрат виробництва та визначення собівартості продукції є однією з трудомістких задач облікового процесу діяльності суб'єктів господарювання, оскільки він опрацьовує інформацію всіх інших облікових ділянок. Вибір підприємством принципів обліку та розподілу витрат на виготовлення продукції суттєво впливає на формування та визначення собівартості та відображення цієї інформації у фінансовій та статистичній звітності.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Теоретичні аспекти обліку витрат виробництва та визначення собівартості продукції (робіт, послуг) висвітлені у працях М.Т. Білухи, Ф.Ф. Бутинця, С.Ф. Голова, М.Ф. Огійчука, В.Я. Плаксієнка, В.В. Сопкота і інших. Особливості автоматизації облі-

кових процедур досліджувались В.П. Завгороднім, С.В. Івахненковим, О.В. Клименком, В.О. Осмятченком, Л.О. Терещенко, В.Д. Шквіром та іншими. Питанням автоматизації обліку витрат виробництва присвячені праці О.В. Лега [1], С.Д. Лучик [2], Б.О. Язлюка [3], В.М. Яценка та інших.

О.В. Лега визначила основні напрями ефективного використання системи «1С: Підприємство 8.2» стосовно автоматизації обліку витрат виробництва та подала етапи розрахунку фактичної собівартості продукції [1, с. 79]. С.Д. Лучик дослідила механізм обліку виробничої діяльності в системі «1С: Підприємство 8.2», конфігурація «Бухгалтерія для України» [2, с. 211]. Б.О. Язлюк сформував комплекси завдань, які включаються до складу автоматизованої системи з обліку виробничих витрат [3, с. 120]. Проте проблеми практичного використання інформаційних технологій, що впливають на результат визначення собівартості про-

дукції (робіт, послуг), розглянуті недостатньо та потребують розв'язання.

**Метою статті** є дослідження практичних аспектів використання інформатичної системи для визначення собівартості продукції (робіт, послуг) та розроблення рекомендацій щодо вдосконалення її застосування.

**Виклад основного матеріалу** досліджень. Правильна організація обліку витрат та калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) має важливе значення для підприємств, що виробляють продукцію чи надають послуги, що впливає на якість та достовірність показників фінансової звітності.

Відповідно до П(С)БО 16 «Витрати» собівартість продукції (робіт, послуг) складається з їх виробничої собівартості, нерозподілених постійних загально-виробничих витрат та наднормативних виробничих витрат. До виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) включаються витрати (рис. 1).

Перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) устанавлюється підприємством [4].

Розподіл витрат на прямі та загально-виробничі, віднесення їх до об'єктів витрат має важливе значення під час визначення собівартості продукції (робіт, послуг) та відображення відповідних показників у звітності підприємства.

Використання інформаційних систем для розрахунку собівартості сприятиме забезпеченню правильності та повноти фінансової звітності, а також зменшить трудомісткість цього процесу.

В Україні ринок інформаційних технологій автоматизації бізнесу представлений програмами різних розробників, провідними з яких є SAP, 1С, Information Technology, Oracle, Microsoft, Парус та інші. Найбільшою популярністю серед мікро-, малих та середніх підприємств користуються системи «1С: Підприємство». Серед них найпростішою в освоєнні та впровадженні є конфігурація «Бухгалтерія для України» редакції 2.0, яка призначена для автоматизації бухгалтерського та податкового обліку підприємств, що здійснюють різні види діяльності: торгівлю, надання послуг, виробництво та інші. Система дає змогу автоматизувати облік витрат виробництва та визначення собівартості продукції (робіт, послуг) [5].

В програму розробники заклали певні принципи автоматизації обліку витрат виробництва та калькулювання, недотримання яких приводить

до помилок і спотворень інформації. Найчастіше результатом останніх є:

- завищення чи заниження собівартості продукції (робіт, послуг);
- неправильний розподіл витрат до об'єктів їх обліку;
- незакриття рахунків обліку витрат, що спотворює інформацію про фінансовий результат підприємства за певний період.

Спроби виправити помилки шляхом реєстрації операцій вручну лише погіршують ситуацію. Тому дослідження особливостей автоматизації обліку витрат виробництва та визначення собівартості продукції (робіт, послуг) в системі «Бухгалтерія для України» і врахування їх під час використання програми дасть змогу оперативно формувати достовірну інформацію про витрати виробництва в обліку та звітності підприємства.

Дії користувача, що виконуються в програмі, можна умовно поділити на: налагодження системи, реєстрацію документів, узагальнення даних з використанням реєстрів та звітів.

Налагодження, як правило, виконуються на початку роботи з «Бухгалтерія для України». Вони складаються з параметрів обліку, облікової політики та налаштувань користувача. Параметри обліку визначають загальносистемні настройки, від яких залежить можливість виконання програмою певних операцій і розрахунків. В обліковій політиці встановлюються принципи, згідно з якими в програмі реєструються і проводяться документи та здійснюються розрахунки. Параметри облікової політики мають періодичний характер, тобто їх значення зберігаються на дату, коли вони змінювалися. Налаштування користувача являють собою значення «за замовчуванням», тобто ті, що автоматично встановлюються під час реєстрації документів і таким чином прискорюють роботу користувача.

Облік витрат виробництва та визначення собівартості продукції (робіт, послуг) у системі «Бухгалтерія для України» здійснюється відповідно до наступних налагоджень (табл. 1):

Параметр «Ведеться виробнича діяльність» підключає в програмі підсистему обліку виробництва, дає змогу вказати тип ціни, що відповідає нормативній собівартості продукції (робіт, послуг), та налаштувати принципи обліку виробничої діяльності в обліковій політиці. Якщо цей параметр не встановлений, то функції системи з обліку витрат виробництва та розрахунку собівартості продукції (робіт, послуг) будуть недоступними.

Параметр «Тип планових цін» відображає запис довідника «Типи цін номенклатури», який зберігає дані про типи цін: гуртові, роздрібні тощо. В цьому довіднику обов'язково має бути зареєстрований тип ціни, що відповідає нормативній собі-

прямі матеріальні витрати
прямі витрати на оплату праці
інші прямі витрати
змінні загально-виробничі та постійні розподілені загально-виробничі витрати
<b>виробнича собівартість продукції (робіт, послуг)</b>

Рис. 1. Склад виробничої собівартості продукції (робіт, послуг)

Таблиця 1

**Налагодження системи «Бухгалтерія для України», що визначають параметри автоматизації обліку витрат виробництва та розрахунку собівартості продукції (робіт, послуг)**

Вид налагодження	Параметр	Призначення
Параметри обліку	Ведеться виробнича діяльність	Визначає необхідність автоматизації обліку виробничої діяльності та можливість реєстрації документів виробництва
	Тип планових цін	Встановлює тип цін, що відповідає нормативній собівартості продукції (робіт, послуг)
Облікова політика	Собівартість випущеної продукції розраховується за плановими цінами	Встановлюють способи віднесення прямих виробничих витрат на собівартість продукції (робіт, послуг)
	Собівартість виконаних робіт, наданих послуг розраховується	
	Послідовність переділів	Визначає порядок розрахунку собівартості виробництва, що має декілька виробничих підрозділів
	Методи розподілу непрямих витрат	Визначає базу розподілу загальновиробничих витрат

Таблиця 2

**Способи розподілу прямих виробничих витрат на собівартість робіт, послуг у системі «Бухгалтерія для України»**

Вид робіт, послуг	Спосіб розрахунку собівартості	Документи з обліку виконання робіт, послуг	Методика розрахунку фактичної собівартості
Стороннім замовникам	«За плановими цінами»	«Надання виробничих послуг» (друкована форма Акт здачі-приймання робіт (надання послуг))	Пропорційно нормативній собівартості робіт, послуг
	«За виручкою»	«Реалізація товарів і послуг» (друкована форма Акт надання послуг)	Пропорційно виручці від реалізації робіт, послуг
	«За плановими цінами і виручкою»	«Надання виробничих послуг», «Реалізація товарів і послуг»	Пропорційно нормативній собівартості або виручці від реалізації робіт, послуг
Власним підрозділам	«За плановими цінами»	«Звіт виробництва за зміну»	Пропорційно нормативній собівартості робіт, послуг
	«За обсягом випуску»	«Звіт виробництва за зміну»	Пропорційно обсягу виконаних робіт, послуг (у кількісних показниках)
	«За плановими цінами і обсягом випуску»	«Звіт виробництва за зміну»	Пропорційно нормативній собівартості або обсягу виконаних робіт, послуг

вартості продукції (робіт, послуг). Ціна цього типу буде автоматично встановлюватись у документах випуску продукції та виконання робіт (послуг).

Облік прямих виробничих витрат в системі «Бухгалтерія для України» ведеться у розрізі номенклатурних груп, які об'єднують продукцію або роботи чи послуги, однотипні за структурою собівартості та процесом виробництва. Тобто програмою передбачено, що прямі виробничі витрати повинні відноситись не на окремі види продукції (робіт, послуг), а на номенклатурні групи. Спосіб віднесення прямих виробничих витрат на собівартість продукції визначений розробниками програми і не може коригуватись користувачем. Прямі виробничі витрати, що протягом облікового періоду віднесені до номенклатурної групи, в кінці місяця розподіляються на собівартість продукції, яка входить до цієї групи, пропорційно до її нормативної собівартості.

Способи віднесення прямих виробничих витрат на об'єкти обліку робіт та послуг, які надаються стороннім замовникам або іншим підрозділам власного підприємства, користувач може встановлювати в обліковій політиці. Обрані способи визначають, які документи будуть використовуватись в обліку виконаних робіт, послуг та їх реквізити, а також впливають на методику розподілу прямих виробничих витрат (табл. 2).

У разі обрання способу «За плановими цінами» під час реєстрації документів з обліку виконання робіт, послуг обов'язково повинна бути вказана нормативна собівартість.

Розподіл прямих виробничих витрат на об'єкти обліку робіт, послуг при цьому здійснюється в межах номенклатурної групи пропорційно нормативній собівартості робіт, послуг, які входять до цієї групи.

Способи «За виручкою» та «За обсягом випуску» встановлюються у разі, якщо неможливо або технічно складно обчислити та внести в програму нормативну собівартість робіт, послуг. Розподіл прямих виробничих витрат на об'єкти обліку робіт, послуг здійснюється в межах номенклатурної групи пропорційно виручці від реалізації або обсягам наданих робіт, послуг, які входять до цієї групи.

Підприємство може встановити комбіновані способи розподілу прямих виробничих витрат на собівартість робіт, послуг: «За плановими цінами і виручкою», «За плановими цінами і обсягом випуску». У цих випадках до однієї номенклатурної групи мають включатися роботи чи послуги з однаковим способом розподілу прямих виробничих витрат.

Слід зауважити, що спосіб розрахунку «За виручкою» не відповідає галузевим методичним рекомендаціям із формування собівартості продукції (робіт, послуг) [6,7]. Хоча низка положень останніх суперечать вимогам законодавчої бази з бухгалтерського обліку [8]. Вважаємо, що розробникам системи «Бухгалтерія для України» варто виключити спосіб розрахунку «За виручкою» та надати можливість визначати собівартість послуг стороннім замовникам за способом «За обсягом випуску».

Параметр облікової політики «Послідовність переділів» визначає порядок розрахунку собівартості виробництва, що має декілька виробничих підрозділів. Він може бути встановлений одним із способів:

- вручну – послідовність розрахунку собівартості у різних підрозділах вказується користувачем;
- автоматично – система автоматично визначає послідовність розрахунку собівартості у різних підрозділах;

При першому способі реєструється документ «Встановлення порядку підрозділів для закриття рахунків», у якому користувач визначає черговість розрахунку собівартості в різних виробничих підрозділах. Такий спосіб варто застосовувати підприємствам, у яких технологічний процес створення всіх видів продукції передбачає їх послідовну обробку у визначених підрозділах.

За другого способу програма автоматично визначає підрозділ, у витратах якого відсутні продукція (роботи, послуги) інших підрозділів, і розрахунок собівартості в такому підрозділі проводиться насамперед (перший підрозділ). Потім визначається підрозділ, у витратах якого є продукція (роботи, послуги) лише першого підрозділу, і розрахунок собівартості в такому підрозділі проводиться в другу чергу (другий підрозділ). За аналогічним принципом визначається послідовність розрахунку інших підрозділів. Такий спосіб варто застосовувати підприємствам, в яких технологічний процес не передбачає послідовного створення продукції різними підрозділами.

В технологічно складних виробництвах можуть мати місце ситуації, коли під час виготовлення напівфабрикату як матеріальні витрати використовується продукція, що виготовлена з цього напівфабрикату. Або продукція, випущена у підрозділі, входить до складу загальновиробничих витрат цього підрозділу. В програмі «Бухгалтерія для України» такі ситуації описуються в реєстрі відомостей «Зустрічний випуск продукції». Підрозділ, у якому випускається продукція, називається підрозділом, що випускає, а підрозділ, що використовує випущену продукцію, – підрозділом зустрічного випуску. Особливістю розрахунку собівартості зустрічного випуску є те, що програма виключає вартість зустрічного випуску з розрахунку собівартості партій продукції, що випущена до нього. Після розрахунку собівартості продукції у підрозділі, що випускає, здійснюється повторний перерахунок собівартості у підрозділі зустрічного випуску. Розрахунок собівартості продукції (робіт, послуг) за умови зустрічного випуску можливий лише за визначення в обліковій політиці автоматичного способу визначення порядку розрахунку собівартості виробництва.

Окрім прямих виробничих витрат, до складу собівартості продукції (робіт, послуг) включаються загальновиробничі витрати. Вони, відповідно до П(С)БО 16 «Витрати», поділяються на змінні та постійні і розподіляються на кожен об'єкт витрат з використанням бази розподілу (годин праці, заробітної плати, обсягу діяльності, прямих витрат тощо). Змінні загальновиробничі витрати розподіляються виходячи з фактичної потужності звітного періоду, а постійні – виходячи з нормальної потужності [4].

В системі «Бухгалтерія для України» поділ загальновиробничих витрат на змінні та постійні здійснюється в довіднику «Статті витрат», у якому для кожного запису вказується назва, вид витрат та належність до постійних витрат. Якщо останнє не встановлено, то такі витрати вважаються змінними.

Встановлення бази розподілу для загальновиробничих витрат в системі «Бухгалтерія для України» здійснюється в реєстрі відомостей «Методи розподілу непрямих витрат». У ньому передбачено реєструвати дані з деталізацією за підрозділами та статтями витрат. Базою розподілу може бути обраний один із показників: обсяг випуску, планова собівартість, заробітна плата, матеріальні витрати, прямі витрати, окремі статті прямих витрат. Якщо базою розподілу обраний обсяг випуску чи планова собівартість, то загальновиробничі витрати розподілятимуться програмою лише на випущену продукцію. Якщо ж база розподілу обрані витрати: заробітна плата, матеріальні витрати, прямі витрати, окремі статті прямих витрат, то загальновиробничі витрати будуть розподілятися на продукцію, що випущена, і на залишок незавершеного виробництва.

Якщо реєстр відомостей «Методи розподілу непрямих витрат» не заповнений, тобто в програмі відсутня інформація про базу розподілу загальнопромислових витрат, такі витрати не розподілятимуться.

У цьому разі на рахунку обліку 91 «Загальнопромислові витрати» після розрахунку собівартості продукції (робіт, послуг) буде залишатися сальдо, що приведе до помилки у визначенні собівартості продукції, її величина буде заниженою.

Для розподілу постійних загальнопромислових витрат, виходячи з нормальної потужності, в системі «Бухгалтерія для України» використовується реєстр відомостей «Показники при нормальній потужності». У ньому вказуються значення нормальної потужності та планова сума постійних витрат. Як нормальна потужність може бути обраний один із показників: обсяг випуску, планова собівартість, заробітна плата, матеріальні витрати, прямі витрати, окремі статті прямих витрат. Постійні загальнопромислові витрати розподілятимуться відповідно до нормальної потужності підрозділів. Якщо вона не досягнута, то частина постійних витрат буде віднесена до собівартості реалізації (рахунки бухгалтерського обліку 901 «Собівартість реалізованої готової продукції», 903 «Собівартість реалізованих робіт і послуг»). Якщо реєстр відомостей «Показники при нормальній потужності» не заповнений, тобто в програмі відсутня інформація про нормальну потужність, постійні загальнопромислові витрати розподілятимуться аналогічно змінним.

За результатами вивчення параметрів налагодження системи «Бухгалтерія для України» для визначення собівартості продукції (робіт, послуг) можна запропонувати алгоритм підготовки програми до роботи (рис. 2):

1. Заповнення довідників:

– «Типи цін номенклатури» – реєстрація типу ціни, що буде використовуватися як нормативна собівартість;

– «Номенклатура» – внесення даних про продукцію (роботи, послуги);

– «Номенклатурні групи» – створення номенклатурних груп та включення до їх складу видів продукції (робіт, послуг);

– «Статті витрат» – реєстрація даних про статті витрат та встановлення належності їх до постійних загальнопромислових витрат.

2. Налаштування параметрів обліку:

– активізація параметра «Ведеться виробнича діяльність»;

– встановлення типу цін, що відповідає нормативній собівартості продукції (робіт, послуг).

3. Налаштування параметрів облікової політики:

– встановлення способу розподілу прямих виробничих витрат на об'єкти обліку робіт, послуг стороннім замовникам та/або власним підрозділам;

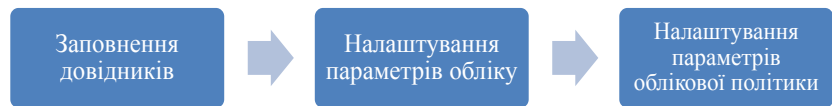


Рис. 2. Алгоритм підготовки програми до визначення собівартості

– встановлення порядку розрахунку собівартості виробництва, що має декілька виробничих підрозділів: вручну чи автоматично, під час вибору способу «вручну» – реєстрація документу «Встановлення порядку підрозділів для закриття рахунків»;

– заповнення реєстру відомостей «Методи розподілу непрямих витрат» та визначення в ньому бази розподілу загальнопромислових витрат;

– заповнення реєстру відомостей «Показники при нормальній потужності» та визначення в ньому значення нормальної потужності та планової суми постійних витрат.

**Висновки з проведеного дослідження.** Отже, вивчення особливостей функціонування системи «Бухгалтерія для України» для розрахунку собівартості продукції (робіт, послуг) дало змогу запропонувати алгоритм підготовки програми до визначення собівартості, що дасть змогу уникнути помилок у розрахунку собівартості та сформулювати достовірну інформацію про собівартість і фінансовий результат діяльності підприємства для прийняття ефективних управлінських рішень.

**БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:**

1. Лега О.В. Управлінський облік витрат виробництва в умовах автоматизованої обробки облікової інформації / О.В. Лега, Л.В. Яловега // актуальні проблеми інноваційної економіки. 2016. № 2. С. 75–80.

2. Лучик С.Д. Особливості автоматизації обліку витрат виробництва / С.Д. Лучик // Бухгалтерський облік, аналіз і аудит. 2014. Вип. IV (56). С. 209–218.

3. Язлюк Б.О. Організація обліку витрат операційної діяльності в умовах комплексної автоматизації / Б.О. Язлюк, В.В. Волошина // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2016. Вип. 15. С. 118–121.

4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00>

5. 1С: Бухгалтерія для України. URL: [http://1c.ua/ua/v8/RegionalSolutions-UA\\_BUH.php](http://1c.ua/ua/v8/RegionalSolutions-UA_BUH.php).

6. Про затвердження Методичних рекомендацій з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості: наказ Міністерства промислової політики України від 09.07.2007 року № 373.

7. Про затвердження Методичних рекомендацій з формування собівартості продукції, робіт, послуг на транспорті: наказ Міністерства транспорту України від 05.02.2001 № 65.

8. Про невідповідність методичних рекомендацій: лист Міністерства фінансів України від 10.02.2010 № 31-34000-20-5/2742. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=06B4DE6A73>